

**Міністерство освіти і науки України
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка**

Кафедра історії України

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

СИЛАБУС

з навчальної дисципліни

ІСТОРИЯ УКРАЇНИ
(з найдавніших часів до середини XIII ст.)

Спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія).
Додаткова спеціальність 014.03. Середня освіта (Історія)

2019 – 2020 навчальний рік

Силабус це персоніфікована програма викладача для навчання студентів з кожного предмета, що оновлюється на початку кожного навчального року.

Силабус розробляється відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівця відповідного рівня та згідно навчального і робочого навчального планів, з врахуванням логічної моделі викладання дисципліни.

Розробник:

Козир І. А. – доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук.

Силабус розглянутий та затверджений на засіданні кафедри історії України

Протокол № 1 від “30” серпня 2019 року

Завідувач кафедри

доцент О. В. Чорний

1. Опис навчальної дисципліни “Історія України (з найдавніших часів до середини XIII ст.)”.

Навчальний курс започатковує вивчення вітчизняної історії студентами – майбутніми вчителями історії. Тож його основним завданням є розкриття особливостей економічного, соціального, політичного та етно-культурного розвитку людського суспільства на теренах України у найдавніші періоди нашої минувшини – стародавність та середньовіччя.

В процесі вивчення стародавньої історії України студенти мають досягнути закономірності зародження, розвитку цивілізації, ознайомитися з складними процесами життєдіяльності давнього населення. Розуміння багатокomпонентності історичного процесу на українських землях у цей період дає можливість досягнути весь спектр соціально-економічних відносин, генезис державності, розвиток суспільних та культурних процесів.

Особливе місце в середньовічній історії України належить Русі, яка була складним, поліетнічним державним утворенням. Держава Русь – ранньофеодальна імперія, що включала до свого складу, крім багатьох східнослов'янських племен, які перебували на стадії етнотворення, ще й іншоетнічні компоненти. Саме в цей період формуються важливі державні інститути, закладаються основи правової системи, ускладнюються суспільні відносини, поглиблюються етнічні процеси. Русь – одна з найбільших держав Європи, активний учасник багатьох європейських історичних подій.

Обсяг дисципліни	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Загальна кількість годин – 90 Кількість кредитів – 3	01Освіта/Педагогіка Спеціальність: <u>014.07 Середня освіта (Географія)</u> Додаткова спеціальність: <u>014.03 Середня освіта (Історія)</u> Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Нормативна
		Рік підготовки
		2-й
		Семестр
		3-й
		Лекції
		20 год.
		Практичні, семінарські
		16 год.
		Самостійна робота
54 год.		
Вид контролю		
Залік , 3 семестр		

2. Мета навчальної дисципліни “Історія України (з найдавніших часів до середини XIII ст.)”:

Формування історичної свідомості майбутніх вчителів, в якій поєднуються знання, погляди, уявлення про суспільний розвиток, усвідомлення нею нерозривного зв'язку між минулим і сучасністю, традиціями і досвідом різних поколінь українців, виховання громадянського патріотизму, відповідальності за долю своєї Батьківщини, спонування до активної наполегливої праці в розбудові і зміцненні держави Україна.

Формування у майбутніх фахівців системи знань про особливості економічного, соціального, політичного та етнокультурного розвитку людського суспільства на теренах України у давню добу та період середньовіччя.

3. Завдання навчальної дисципліни “Історія України (з найдавніших часів до середини XIII ст.)”:

- подати наукову періодизацію історії України,
- виявити специфіку геополітичного становища українських земель у давні часи та за доби середньовіччя;
- розкрити історію соціально-економічних та суспільно-політичних процесів в давній та середньовічній Україні;
- висвітлити зміст і особливості розвитку української матеріальної та духовної культури, її взаємозв'язок зі світовою культурою;
- розкрити особливості формування ранніх державних утворень на території України;
- визначити роль і місце в українській історії видатних історичних осіб;
- показати найважливіші події та явища ранньої української історії в контексті історії Європи, роль Київської русі та удільних князівств в системі міжнародних відносин того часу.

4. Компетентності:

ЗК9 – здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ФК8 – здатність проектувати і складати різноманітні тематичні карти, аналізувати інформацію за географічними та історичними картами, атласами та іншими картографічними творами, використовувати ГІС-технології в обсязі, необхідному для роботи вчителя географії, історії та вирішення задач, пов'язаних із просторово-розподіленою інформацією в середовищі ГІС.

ФК14 - здатність орієнтуватися в історичному часі, застосовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу, доцільно використовувати категоріально-понятійний апарат і хронологію історичної науки.

ФК16 - здатність характеризувати досягнення історичної науки та сучасний стан історичних інституцій, їхні ролі в суспільному житті, оцінювати та визначати історичні джерела(пам'ятки).

ФК17 - здатність застосовувати пошук, аналіз та розуміння архівних матеріалів, дискутувати про минуле в політичному й культурному аспектах.

ФК18 - здатність чітко і логічно відтворювати базові історичні знання, оцінювати нові відомості, факти, події та інтерпретації в контексті формування в учнів цілісної історичної картини світу.

Програмні результати навчання:

ПРН8 - знає та розуміє історичну термінологію й наукову періодизацію історичних процесів; основні концепції, теорії та етапи розвитку історичної науки.

ПРН9 - знає та розуміє історіографію для аналізу сучасних наукових дискусій із проблем вітчизняної та всесвітньої історії.

ПРН10 - знає та розуміє історичні особливості розвитку регіонів України, реалізовує краєзнавчий підхід на уроках географії та історії, у позакласній та позашкільній роботі з учнівською молоддю.

ПРН13 – встановлює закономірності територіальної організації суспільного виробництва та населення, просторових процесів та форм організації життя людей у світі, його регіонах та країнах, в Україні та її регіонах; пояснює та аналізує суспільні явища, процеси й тенденції у державі та світі, концепцію сталого розвитку людства;

ПРН20 - уміє використовувати новітні методологічні підходи у навчальній та професійній діяльності: цивілізаційний, аксіологічний, культурологічний, антропологічний, багатофакторний;

ПРН21 - уміє орієнтуватися в науковій періодизації, порівнювати історичні процеси вітчизняної та всесвітньої історії, виявляти тенденції міжнародних відносин, пов'язані з геополітичними чинниками; працювати з джерелами інформації, інтегрувати їх зміст, визнавати й сприймати різноманітність критичного аналізу і оцінок історичних джерел

5. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Історія України (з найдавніших часів до середини XIII ст)

№№ п/п	Розділи курсу / теми	Кількість годин				
		усього	у тому числі			
			лекцій	Практичних занять	самостійна робота	
				виконання завдань самостійної роботи		
<i>Розділ 1. Стародавня історія України.</i>						
1	Вступ. Україна - європейська держава. Історія України як наука та навчальний предмет.	3	1			2
2	Історичний розвиток людського суспільства на території України в період кам'яного віку (I млн. років тому - IV тис. до н.е.).	8	1	2		5
3	Історичні процеси на теренах України в добу палеометалів (енеоліт - бронза) (середина VI – початок I тисяч. до н.е.).	9	2	2		5
4	Населення України в добу раннього залізного віку (початок I тисяч. до н.е. - середина I тисяч. н.е.).	9	2	2		5
5	Античні міста-держави Північного Причорномор'я.	7	2			5
6	Давні слов'яни (II ст. до н.е. - VI ст. н.е.)	9	2	2		5
<i>Всього за розділ 1</i>		45	10	8		27
<i>Розділ 2. Середньовічна Україна.</i>						
7	Східнословянські племена (VII - IX ст.). Історичні передумови утворення Руської держави.	9	2	2		5
8	Історичний розвиток Русі в кінці IX - на початку XII ст.	7		2		5
9	Суспільно-політичний устрій та етнічний розвиток Русі.	9	2	2		5
10	Економічний розвиток, соціальні відносини та законодавство в Русі.	7	2			5
11	Русь у період феодальної роздробленості та монгольської навали (XII - перша половина XIII ст.).	9	2	2		5
12	Культура Русі IX - першої половини XIII ст.	4	2			2
<i>Всього за розділ 2</i>		45	10	8		27
Разом :		90	20	16		54

6. Методичне забезпечення курсу “Історія України (з найдавніших часів до середини XIII ст.)”

Навчально-методичний комплекс з дисципліни, який містить:

- навчальну програму дисципліни;
- тематику лекцій та плани семінарських занять;
- інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять;
- перелік завдань для самостійної роботи з методичними рекомендаціями;
- програмові запитання до курсу.

7. Методи контролю

Оцінювання навчальних досягнень студентів в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється шляхом поточного, модульного (проміжкового) та підсумкового (семестрового) контролю за 100 бальною шкалою. Підсумкова оцінка переводиться у шкалу ECTS (A, B, C, D, E, Fx, F) та національну шкалу (зараховано, не зараховано).

Оцінюванню підлягають результати виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими вони демонструють власне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, виконання тестових завдань та письмових робіт, доповіді, реферати, виступи в дискусіях, виконання індивідуальних завдань. написання модульних контрольних робіт тощо.

№№ п/п	Методи контролю	Максимальна кількість балів
1	Усне опитування на семінарському занятті	5
2	Письмова контрольна робота по поточному матеріалу	7
3	Тестування	5
4	Перевірка виконання завдань самостійної роботи	18
5	Перевірка знання лекційного матеріалу	5
6	Модульний (проміжковий) контроль (модульна контрольна робота, колоквиум)	15

Основними критеріями при оцінці навчальних досягнень студентів є:

- розуміння студентами причинно-наслідкових зв'язків між різноманітними історичними явищами;
- уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати, узагальнювати, та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різноманітних джерел та документів, розуміння їх особливостей, уміння їх характеризувати й оцінювати;
- чіткість і завершеність викладу матеріалу, наявність аргументованих висновків та власних оцінок;
- мовна та термінологічна грамотність.

8. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання та самостійна робота				Сума
Розділ 1		Розділ 2		100
Поточний контроль	Модульний контроль	Поточний контроль	Модульний контроль	
35	15	35	15	

7.

9. Підсумковий контроль з курсу “Історія України (з найдавніших часів до середини XIII ст.)”

Формою підсумкового контролю є залік. Підсумкова оцінка виставляється як сума балів поточного та проміжкового (модульного) контролю.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Рекомендована література

Базова:

1. Білоусько О.А., Киридон А.М., Киридон П.В., Кравченко П.А. Історія України (компаративні нариси). – Полтава, 2002.
2. Борисенко В. Курс української історії. – К., 1998.
3. Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України. – К., 1996.
4. Горелов М.Є., Моця О.П., Рафальський О.О. Цивілізаційна історія України. - К.,2005.
5. Залізник Л. Стародавня історія України. – К., 2012.
6. Історія України. Курс лекцій у 2-х книгах. Кн.1. – К., 1991.
7. Історія України: нове бачення. .-Т.1. – К.,1995.

8. Історія України (Під ред.Смоля В.А.) – К., 1997.
9. Історія цивілізації. Україна. Том 1: Від кіммерійців до Русі (X ст. до н.е. – IX ст.) / Упоряд. М. Ю. Відейко. – Харків, 2020.
- 10.Історія цивілізації. Україна. Том 2: Від Русі до Галицького князівства (900–1256). – К.,2021.
- 11.Рибалка І. Історія України.-Ч.1. Від найдавніших часів до кінця XVIII ст.- Харків,1995.
- 12.Терещенко Ю., Курило В. Історія України.– Кн.1.-К.,1995.
- 13.Україна: Хронологія розвитку. – Т.1,2,3. – К., 2008,2009.
- 14.Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХУІІІ ст. – К., 1997.
- 15.Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К., 2009.

Додаткова:

1. Антонович В. Б. Монографии по истории Западной и Юго-Западной России. Т.1. – К.,1885.
2. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. – Харків,1991.
3. Багалій Д. Нарис історії України. Доба натурального господарства. – К., 1994.
4. Білоусько О.А. Україна давня: Євразійський цивілізаційний контекст. – К.,2002.
5. Брайчевський М. Вступ до історичної науки. Навч. посібник. – К., 1995.
6. Брайчевський М.Ю. Конспект історії України. – К., 1993.
7. Бунятян К.П. Давнє населення України. – К.,2003.
8. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К., 1995.
9. Грушевський М.С. Історія України – Русі. В 11 томах, 12 кн. – К., 1991–1997.
- 10.Давня історія України. Кн.1,2. – К.,1994–1995.
- 11.Давня історія України. У 3-х т. – К.,1997, 1998, 2000.
- 12.Дорошенко Д. Нарис історії України. Т. 1–2. – К., 1991.
- 13.Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. – К., 2011.
- 14.Єфименко О. Історія України та її народу. – К., 1992.
- 15.Історія війн і збройних конфліктів в Україні. Енциклопедичний довідник. – К.,2004.
- 16.Історія релігії в Україні. – К., 1999.
- 17.Історія України в особах. ІХ–ХVІІІ ст. – К., 1993.
- 18.Історія українського війська.Т.1, Т.2. – Львів,1992;1996.
- 19.Історія української культури. В 5-ти т. – К.,2001–2005.
- 20.Історія української літератури: У 8-ми томах. – К., 1967–1970.
- 21.Історія українського мистецтва: В 6 т. – Т.1–4.– К., 1966–1969.
- 22.Історія української музики: У 6 т. – Т.1.– К., 1989. – Т.І.
- 23.Костомаров М. Історія України в життєписах визначніших її діячів. – К., 1991.
- 24.Котляр М. Історія України в особах. Давньоруська держава. – К., 1996.

25. Котляр М., Кульчицький С. Шляхами віків: довідник з історії України. – К., 1993.
26. Котляр М., Смолій В. Історія в життєписах. – К., 1994.
27. Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1992.
28. Культура українського народу. – К., 1994.
29. Лаврів П. Історія Південно-Східної України. – Львів, 1992.
30. Кипинський В. Релігія і церква в історії України. – К., 1995.
31. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. Т. 1–2. – К., 1994.
32. Мала енциклопедія етнології та етнографії. – К., 1999.
33. Малий словник історії України. – К., 1997.
34. Минуле України: відновлені сторінки. – К., 1991.
35. Моця О. Українці: народ і його земля (етапи становлення). – К., 2011.
36. Нариси з історії дипломатії України. – К., 2001.
37. Овсій І.О. Зовнішня політика України від давніх часів до 1944 р. – К., 1999.
38. Політична історія України (За ред. Проф. В.І.Танцюри). – К., 2002.
39. Полонська-Василенко Н. Історія України. У 2-х томах. – К., 1992.
40. Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. – К., 1993.
41. Терещенко Ю.І. Україна і Європейський світ: Нарис історії від утворення Старокиївської держави до кінця ХУІ ст. – К., 1996.
42. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. – К., 1994.
43. Україна: хронологія розвитку. Т.1. З давніх часів до пізньої античності. – К., 2006.
44. Україна: хронологія розвитку. Т.2. Давні слов'яни. Київська Русь. – К., 2009.
45. Українська народність. Нариси соціально-економічної і етнополітичної історії. – К., 1990.
46. Яковенко Н. Вступ до історії. – К., 2007.

11. Інформаційні ресурси:

1. <http://ukrhistoria.com/>
2. <http://www.human-culture.com/history/>
3. <http://history.org.ua/>
4. <http://litopys.kiev.ua>
5. <http://litopys.org.ua/>
6. <http://www.nbuv.gov.ua/>
7. http://dneslovo.at.ua/dir/istorichni_sajti/1
8. <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci.html>
9. <http://library.kr.ua/>
10. <http://www.nbuv.gov.ua/>
11. <http://www.studentbooks.com.ua/>

12. Програмові питання до самоконтролю знань з курсу “Історія України (з найдавніших часів до середини XIII ст.)”

1. Україна. Загальна характеристика .
2. Предмет, завдання, періодизація курсу історії України.
3. Основні джерела до вивчення стародавньої та середньовічної історії України.
4. Еволюція господарської діяльності людини за доби палеоліту.
5. Історичні процеси на території України в період мезоліту.
6. Племена неоліту. Неолітична виробнича революція.
7. Форми суспільної організації за доби кам'яного віку.
8. Розвиток культури та релігійних уявлень за доби кам'яного віку.
9. Особливості історичного розвитку населення території сучасної України за доби енеоліту.
10. Трипільська культура: територія, господарство, побут населення. Витоки та історична спадщина Трипілля.
11. Бронзовий вік на території сучасної України. Зміни в розвитку людських спільнот.
12. Проблема індоєвропейської прабатьківщини в контексті історії України.
13. Населення Лісостепової України у I тисяч. до н.е.
14. Кімерійці в Північному Причорномор'ї.
15. Велика Скіфія: територія, населення, господарство, побут, культура.
16. Велика Скіфія: суспільний лад, основні етапи історії в Північному Причорномор'ї.
17. Малі Скіфія. Їх походження, розвиток, історична доля.
18. Сарматські племена на території сучасної України.
19. Грецька колонізація Північного Причорномор'я і Криму.
20. Боспорське царство.
21. Суспільно-політичний устрій античних міст-держав у Північному Причорномор'ї .
22. Соціально-економічний розвиток античних міст-держав у Північному Причорномор'ї. Культура і вірування колоністів.
23. Кочові племена Північного Причорномор'я та античні міста-держави.
24. Готи і гуни в Північному Причорномор'ї.
25. Проблема походження слов'ян в історіографії.
26. Письмові джерела про слов'ян.
27. Лінгвістичні, антропологічні та археологічні джерела про слов'ян.
28. Давні слов'яни наприкінці I тисяч. до. н.е. - середині I тисяч. н.е.
29. Давні слов'яни і кочові народи степу.
30. Велике розселення слов'ян.
31. Етнополітичні об'єднання на території України в середині I тисяч. н.е. (“Держава антів”, дулібський союз.)
32. Східні слов'яни у VII–VIII ст.: економічний розвиток, соціальна структура.

33. Східні слов'яни у VII–VIII ст.: суспільно-політичні відносини, культура та релігійні уявлення.
34. Союзи східнослов'янських племен напередодні утворення Руської держави.
35. Сусіди східнослов'янських племен: угро-фіни, балти, авари, алани, болгари, мадяри, народи Криму.
36. Хозарський каганат. Його вплив на ранню історію Русі.
37. Історичні передумови формування Руської держави.
38. Проблема походження Русі в історіографії.
39. Походження назви “Русь”.
40. Історичний розвиток Русі в IX – першій половині X ст. (Аскольд, Дір, Олег, Ігор).
41. Русь за князювання Ольги та Святослава.
42. Реформи Володимира Великого.
43. Запровадження християнства на Русі.
44. Великий київський князь Ярослав Мудрий.
45. Русь у другій половині XI – на початку XII ст. Початок роздробленості руських земель.
46. Укріплення державної єдності Русі у першій третині XII ст. Володимир Мономах.
47. Державно-політичний устрій Русі.
48. Розвиток руського законодавства.
49. Соціальна структура давньоруського суспільства.
50. Етнічні процеси в Руській державі.
51. Русь і кочові народи степу (печеніги, торки, половці).
52. Формування і розвиток великого феодального землеволодіння на Русі.
53. Розвиток сільського господарства на Русі.
54. Розвиток ремесла на Русі.
55. Розвиток торгівлі на руських землях, грошовий обіг.
56. Формування та розвиток давньоруських міст.
57. Народні рухи на Русі X–XII ст.
58. Зовнішня політика Русі IX–XII ст.
59. Причини феодальної роздробленості руських земель. Місце Києва у новій системі політичних відносин.
60. Економічний розвиток Південно-Руських князівств (30-ті рр. XII – перша половина XIII ст.).
61. Особливості державно-історичного розвитку південно-руських земель в період феодальної роздробленості.
62. Київська земля у другій третині XII – першій половині XIII ст.
63. Переяславське князівство у другій третині XII – першій половині XIII ст.
64. Чернігівське та Новгород-Сіверське князівство у другій третині XII – першій половині XIII ст.
65. Володимиро-Волинське князівство у XII ст.
66. Галицьке князівство у XII ст.
67. Утворення Галицько-Волинського князівства. Роман Мстиславич.

68. Русько-половецький союз проти татар. Битва на р. Калка.
69. Боротьба Південної Русі проти монгольської навали. Оборона Києва.
70. Завоювання монголами західних земель Русі. Європейський похід Батия.
71. Встановлення монгольського іґа. Русь під владою Золотої Орди.
72. Історичні умови розвитку давньоруської культури.
73. Розвиток писемності за доби Київської держави.
74. Розвиток освіти та наукових знань на Русі.
75. Давньоруське літописання.
76. Літературні пам'ятки Русі. Мова.
77. Архітектура та образотворче мистецтво Русі.
78. Давньоруський фольклор та музична творчість.
79. Розвиток військової справи і озброєння в Русі.
80. Етнічні процеси в період феодальної роздробленості Русі. Поява етноніму "Україна".